

MISCEL·LÀNIA. PLATAFORMA PER A LA CONSTITUCIÓ COL·LECTIVA DE CONEIXEMENT

Viquipèdia a la universitat: una guia de bones pràctiques

Antoni Meseguer-Artola

Professor dels Estudis d'Economia i Empresa (UOC)

RESUM Encara que Viquipèdia és una font inicial d'informació àmpliament utilitzada per estudiants de qualsevol nivell acadèmic, és difícil trobar cursos d'educació superior en què Viquipèdia tingui un paper actiu en el procés d'aprenentatge. A partir dels principals resultats del projecte Wiki4HE, en aquest article es fa una breu descripció dels factors més importants que influeixen en la decisió dels professors a l'hora d'usar Viquipèdia a les aules, en la seva acció docent. A més a més dels factors estrictament tecnològics, relacionats amb la usabilitat i la utilitat de la plataforma de treball que proporciona l'enciclopèdia, s'exposen els factors acadèmics i professionals que hi tenen més implicació: la percepció de la qualitat de Viquipèdia, la seva imatge social, el perfil 2.0 del professorat i la seva actitud col·laborativa, i el reconeixement institucional de l'ús d'aquestes eines.

Aquest article té dos objectius principals. El primer objectiu és destacar la importància de l'opinió que tenen els companys acadèmics sobre Viquipèdia a l'hora que un professor prengui la decisió d'usar aquesta enciclopèdia de forma activa en la docència. El segon objectiu és mostrar el paper que pot tenir en aquesta decisió el fet de disposar d'una guia de bones pràctiques, que reculli de forma sistemàtica les experiències d'altres professors i que permeti millorar la imatge social de Viquipèdia.

PARAULES CLAU Viquipèdia; educació superior; docència; bones pràctiques; competències; qualitat

Wikipedia universities: a guide of good practices

ABSTRACT *Although Wikipedia is an information source used extensively by students at all academic levels, it is hard to find higher education courses in which Wikipedia has a formal role in the learning process. Using the principal results of the Wiki4HE project as its foundation, this article briefly describes key factors that influence the decisions of academic staff regarding the use of Wikipedia in their teaching. In addition to technological factors relating to the user-friendliness and utility of the work platform this encyclopaedia provides, it also examines the academic and professional factors that have a greater influence: the perceived quality of Wikipedia, its social image, the 2.0 profile of academic staff and their collaborative attitudes, and institutional recognition of these resources.*

The article has two main objectives: the first is to highlight the importance of the opinions academic colleagues have of Wikipedia, and the influence this has on decisions to use the encyclopaedia actively in teaching; the second is to show how this decision could be affected by amassing to a guide of good practices, one that systematically brought together the experiences of other academic staff and enabled an improvement in Wikipedia's social image.

KEYWORDS *Wikipedia; higher education; teaching; good practice; competencies; quality*

Introducció

La gran disponibilitat de continguts educatius oberts és un dels impactes més grans que internet està tenint en l'educació universitària. El moviment per als recursos educatius oberts es va posar en marxa al MIT l'any 2001, i, en pocs anys, aquesta iniciativa ha estimulat moltes altres universitats a fer els recursos didàctics (materials docents, guies d'estudi, col·leccions d'exercicis, etc.) accessibles per a tothom a través de la xarxa.

L'aparició de l'anomenada Web 2.0 ha permès potenciar l'efecte d'aquest moviment. La utilització de l'ampli ventall de solucions tecnològiques que s'hi proposen ha facilitat l'ús d'aquests continguts en obert en els processos d'aprenentatge, així com la generació de continguts pròpiament dita. Viquipèdia es troba precisament en el punt d'intersecció entre aquests dos moviments (Aibar *et al.*, 2015). Per una banda, podem considerar aquesta enciclopèdia com un ampli repositori virtual d'informació i coneixement, però també la podem considerar com una plataforma tecnològica que, aprofitant les eines 2.0, facilita la col·laboració per a la construcció col·lectiva del coneixement.

Encara que Viquipèdia és un dels recursos més utilitzats individualment pels estudiants i pels professors en l'ensenyament superior (Wannemacher i Schulenburg, 2010), no són gaires els cursos que obertament n'integren l'ús en el procés d'aprenentatge. Tot i que sovint l'actitud del professorat universitari no és gaire positiva (Dooley, 2010), cada cop hi ha un nombre creixent de professors de diverses universitats de tot el món (com per exemple la Universitat Oberta de Catalunya) que utilitzen Viquipèdia com a eina per a l'ensenyament.

Les principals preocupacions que tenen els docents sobre Viquipèdia són la qualitat, la precisió i la fiabilitat. En general, hi ha un gran escepticisme sobre Viquipèdia com una font legítima d'informació (Dooley, 2010). Per exemple, la falta d'una autoria clara i identificable, i la dificultat per a verificar el contingut dels articles, són una de les principals raons per no citar Viquipèdia en articles acadèmics (Jaschik, 2007).

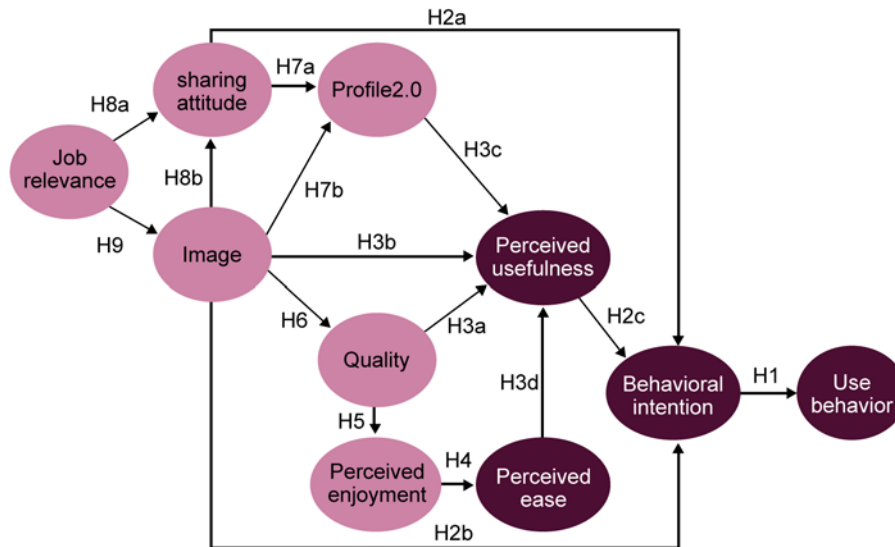
En aquest article veurem que hi ha molts factors que influencien l'ús docent de Viquipèdia, però ens centrarem molt especialment en els relatius a l'entorn acadèmic i professional del professor. Explicarem com l'opinió dels col·legues d'àmbit de coneixement sobre Viquipèdia, així com l'existència d'exemples de bones pràctiques, són elements molt importants a l'hora de prendre la decisió d'usar activament l'enciclopèdia a les aules. Els resultats positius en el rendiment dels estudiants que s'estan obtenint en les experiències recollides en la guia (per exemple, Meseguer-Artola, 2014) també ajuden a anar canviant la visió negativa que molts professors podien tenir inicialment.

1. Factors que influencien l'ús docent de Viquipèdia

En el projecte *The use of Internet open content for university education: an empirical study on the perceptions, attitudes and practices of university faculty on Wikipedia* (Wiki4HE, <http://oer.uoc.edu/wiki4HE/about/>), que s'ha desenvolupat a la Universitat Oberta de Catalunya (UOC), amb el finançament del programa Recercaixa-2011, s'ha analitzat quins eren els principals factors que podien determinar l'ús docent de Viquipèdia. A partir de l'opinió de 800 professors i col·laboradors docents de la UOC, d'àmbits de coneixement molt diversos i amb una experi-

ència docent mitjana de 10,4 anys, s'ha pogut demostrar que, a part d'aspectes tècnics relacionats amb la usabilitat i la utilitat de Viquipèdia, hi ha altres factors externs que tenen un paper força important (vegeu la figura 1).

Figura 1. Factors que influeixen en l'ús docent de Viquipèdia a l'educació superior

Font: Meseguer-Artola et al. (2015).

En aquest projecte es posa de manifest que la percepció de la qualitat influeix positivament en la utilitat percebuda de Viquipèdia, i per tant té també un impacte sobre la decisió de fer ús de la Viquipèdia com a part del procés d'ensenyament. Encara que la qualitat es presenta a la literatura acadèmica com un dels principals factors que expliquen les actituds i les pràctiques del professorat en relació amb Viquipèdia (Chen, 2010), s'han trobat altres factors externs que són clau en l'explicació de l'ús de Viquipèdia amb finalitat didàctica: la imatge social de l'enciclopèdia en el món acadèmic, les actituds del professorat cap a la publicació de recursos oberts i cap a l'ús d'entorns de col·laboració, i el reconeixement institucional i el suport que reben els professors per part de la seva pròpia universitat quan s'empren plataformes obertes com Viquipèdia (Bayliss, 2013).

Els resultats analitzats indiquen que, a més a més de la mateixa percepció sobre la qualitat de l'enciclopèdia, la percepció de l'opinió dels companys acadèmics té un paper fonamental a l'hora de prendre la decisió d'usar Viquipèdia de forma activa en l'acció docent (Llados et al., 2013). Si els nostres companys tenen una visió positiva de Viquipèdia i en fan un ús docent, tindrem més propensió a usar-la també a les nostres aules (Black, 2008; Eijkman, 2010). Com es pot veure en la figura 1, la utilitat està directament condicionada per la pròpia percepció de la qualitat i per la imatge social que un es creu que té. Per tant, els companys actuen clarament com a models de conducta per a la majoria dels membres del professorat (Meseguer-Artola et al., 2015).

Si analitzem en detall les valoracions dels professors sobre la imatge social que té Viquipèdia, podem comprovar que, tot i que no està molt mal vist compartir recursos en obert a través de plataformes en obert com Viquipèdia (només un 24% dels professors està totalment en desacord o en desacord), l'opinió que creuen els professors que tenen els seus companys sobre Viquipèdia no és gaire positiva (vegeu la taula 1). Només un 14% dels professors està d'acord o completament d'acord que la Viquipèdia està ben vista entre els companys. Així mateix, només un 25% dels professors considera que els seus companys utilitzen Viquipèdia.

Taula 1. Valoració sobre la imatge social de Viquipèdia (%)

	Totalment en desacord	2	3	4	Totalment d'acord
Viquipèdia està ben vista entre els companys	14,83	37,72	33,76	11,00	2,69
Compartir recursos docents en obert està ben vist	3,71	19,82	31,20	33,50	11,76
Els companys utilitzen Viquipèdia	8,24	26,06	40,43	20,48	4,79

Font: Projecte Wiki4HE.

Tot i que dels resultats de l'enquesta es desprèn que hi ha un percentatge força alt de professors que consideren Viquipèdia com una eina molt interessant i amb molt potencial (només un 20% considera que no és útil per a la docència), hi ha molt pocs professors que l'estiguin usant de forma activa en la seva acció docent. Només un 10% l'ha utilitzada a l'hora de preparar materials docents o en les activitats que han de fer els estudiants. D'aquests resultats es desprèn que hi ha un salt molt gran entre l'opinió sobre les potencialitats de Viquipèdia i el seu ús efectiu en la docència. En el marc del projecte s'analitzen també una sèrie d'incentius per mirar d'apropar una mica aquestes posicions tant distants.

Entre els diferents incentius sobre els quals es va preguntar als professors, disposar d'un catàleg de bones pràctiques va ser un dels millors valorats (vegeu la taula 2). Més d'un 65% dels professors estava d'acord o molt d'acord a considerar que disposar d'una guia de bones pràctiques és un clar incentiu per a començar a emprar Viquipèdia en la docència. A part d'aquest, també es valorava molt positivament poder tenir un company que expliqués la seva experiència, poder rebre formació específica, o que aquestes pràctiques innovadores tinguessin més reconeixement institucional.

Taula 2. Valoració sobre els principals incentius per a l'ús docent de Viquipèdia (%)

	Totalment en desacord	2	3	4	Totalment d'acord
Catàleg de bones pràctiques	4,40	6,48	23,19	35,75	30,18
Company que explica l'experiència	5,31	12,18	29,92	31,09	21,50
Rebre formació específica	5,45	13,38	30,26	28,44	22,47
Reconeixement institucional	6,54	10,98	29,54	28,10	24,84

Font: Projecte Wiki4HE.

Tenint en compte aquests resultats, i amb l'objectiu d'encoratjar l'ús docent de Viquipèdia a l'educació superior, es va trobar molt convenient elaborar un recull de bones pràctiques de professors que ja han tingut una experiència prèvia i fer-ne difusió. En el següent apartat es presenta aquesta guia, que es va elaborar en el marc del projecte Wiki4HE.

2. Guia de bones practiques docents

La guia de bones pràctiques del projecte de recerca Wiki4HE permet donar a conèixer un ventall molt ampli d'experiències docents que s'han dut a terme a tot el món amb Viquipèdia, i mostrar els efectes que ha tingut en el rendiment acadèmic dels estudiants el seu ús actiu. Aquesta guia pretén documentar les bones pràctiques que s'han fet en treballs acadèmics, informes o presentacions, i complementa la informació que es pot trobar a la mateixa Viquipèdia sobre més de cinc-cents projectes educatius que s'han desenvolupat en moltes universitats del món (com per exemple Harvard, Yale o el MIT)¹. Tal i com s'explica en la guia, en aquests projectes hi han participat més de 4.500 estudiants, i s'estima que han afegit a Viquipèdia (i en diversos idiomes) l'equivalent a 20.000 pàgines impreses de contingut, en més de 6.000 articles.

Aquesta guia mostra que la utilització de Viquipèdia com a eina docent implica, en la gran majoria de casos, que els estudiants duen a terme activitats individuals o grupals, en què es creen articles nous, o es milloren i/o corregeixen articles existents. Els beneficis educatius d'aquestes activitats d'aprenentatge comporten millores en el rendiment acadèmic de l'alumnat i es concreten en la millora i aprofundiment de moltes competències associades a la major part d'estudis universitaris: treball col·laboratiu i en equip, escriptura i comprensió, anàlisi i síntesi, etc. La guia de bones pràctiques es pot trobar a través del següent enllaç:

<http://hdl.handle.net/10609/38241>

L'objectiu principal del recull de pràctiques és oferir de forma sistemàtica un seguit de recomanacions per a docents universitaris que, o bé vulguin aprofundir en la utilització docent de Viquipèdia, o bé s'hi vulguin iniciar. Aquestes recomanacions s'han recollit a partir de l'experiència de diferents professors, en diversos àmbits de coneixement i en diversos nivells universitaris. Cada experiència té una fitxa en què es dona una breu descripció del curs, informació sobre el procés d'avaluació que s'ha desenvolupat i una valoració final de l'experiència.

Tenint en compte que la valoració general és majoritàriament positiva, aquesta guia pot ser una eina molt útil tant a l'hora de dissenyar nous cursos com a l'hora de proposar innovacions docents en cursos que ja estan en funcionament. A la part final de la guia es destaquen quins són els principals factors d'èxit que han fet que la docència es dugués a terme satisfactòriament (per exemple, incloure informació clara i detallada sobre les normes i el procés d'edició a Viquipèdia). També es detallen quines han estat les principals dificultats trobades pels professors a l'hora d'usar Viquipèdia a les seves aules.

Conclusions

A partir dels principals resultats del projecte Wiki4HE, en aquest article s'han descrit els factors més importants que influeixen en la decisió dels professors a l'hora d'usar Viquipèdia a les aules, en la seva acció docent. A més a més dels factors estrictament tecnològics, relacionats amb la usabilitat i la utilitat de la plataforma de treball que proporciona l'enciclopèdia, es mostra que hi ha altres factors, acadèmics i professionals, que hi tenen també una important implicació.

La percepció de la qualitat influeix positivament en la utilitat percebuda de Viquipèdia, i per tant té també un impacte sobre la decisió de fer-ne ús. Aquest és un dels factors més importants a l'hora d'explicar les actituds i les pràctiques del professorat en relació amb Viquipèdia. Però no és l'únic. Entre els diferents factors que es comenten en aquest article (com per exemple el perfil 2.0 del professorat i la seva actitud col·laborativa, o el reconeixement institucional de l'ús d'aquestes eines), destaca la imatge social que es té de l'enciclopèdia. L'opinió

1. http://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Education_program

que tenen els companys acadèmics sobre Viquipèdia impacta de forma directa en el moment que un professor pren la decisió d'usar o no aquesta enciclopèdia activament en l'acció docent.

Hem vist com un percentatge molt baix de professors creu que la Viquipèdia està ben vista entre els seus companys i que a més l'estan utilitzant en la seva acció docent. Tot i que la veuen com una eina molt interessant i amb molt potencial (Aibar *et al.*, 2015), són molt pocs els que finalment la utilitzen. Per tal d'aproximar aquestes posicions tan separades, s'ha vist que disposar d'una guia de bones pràctiques docents pot ser una eina molt important. Amb el recull, sistemàtic, d'experiències positives que han tingut altres professors, es pot millorar la imatge social de Viquipèdia. I, en conseqüència, se'n pot augmentar l'ús docent a l'educació superior.

En la darrera part de l'article s'explica com és la guia de bones pràctiques que s'ha elaborat en el marc del projecte Wiki4HE. Aquesta guia mostra diferents maneres d'utilitzar Viquipèdia en l'acció docent (per exemple, comparant informació, creant o millorant articles, etc.), i també explica els beneficis educatius, que impliquen millores en el rendiment acadèmic dels estudiants. Així mateix, es mostra com pot convertir-se en una eina interessant per a treballar diverses competències associades a molts estudis universitaris (per exemple, el treball col·laboratiu i en equip, escriptura i comprensió de textos, anàlisi i síntesi, etc.).

Com que la valoració general de les experiències és majoritàriament positiva, aquesta guia pot ser una eina molt útil a l'hora de prendre la decisió d'usar Viquipèdia a l'educació superior. Pot esdevenir una referència important a l'hora de pensar en el disseny de nous cursos o a l'hora de definir noves estratègies docents.

Referències bibliogràfiques

- AIBAR, E.; LLADÓS, J.; MESEGUER, A.; MINGUILLON, J.; LERGA, M. (2015). «Wikipedia at University: what faculty think and do about it» [article en premsa]. *The Electronic Library*. Vol. 33, núm. 4.
- BAYLISS, G. (2013). «Exploring the cautionary attitude toward Wikipedia in higher education: implications for higher education institutions». *New Review of Academic Librarianship*. Vol. 19, núm. 1, pàg. 36–57.
- BLACK, E. W. (2008). «Wikipedia and academic peer-review: Wikipedia as a recognized medium for scholarly publication?». *Online Information Review*. Vol. 32, núm. 1, pàg. 73–88.
- CHEN, H.-L. (2010). «The perspectives of higher education faculty on Wikipedia». *The Electronic Library*. Vol. 28, núm. 3, pàg. 361–373.
- DOOLEY, P. L. (2010). «Wikipedia and the two-faced professoriate». A: *Proceedings of the 16th International Symposium on Wikis and Open Collaboration (Wikisym'10)*. Nova York: ACM.
- EIJKMAN, H. (2010). «Academics and Wikipedia: reframing Web 2.0+ as a disruptor of traditional academic power-knowledge arrangements». *Campus-Wide Information Systems*. Vol. 27, núm. 3, pàg. 173–185.
- JASCHIK, S. (2007). «A stand against Wikipedia» [article en línia]. *Inside Higher Education*, 26 de gener. <http://www.insidehighered.com>
- LLADÓS, J. ; AIBAR, E.; LERGA, M.; MESEGUER, A.; MINGUILLÓN, J. (2013). «An Empirical Study on Faculty Perceptions and Teaching Practices of Wikipedia». A: M. Augier; M. Ciussi. *Proceedings of the 12th European Conference on e-Learning*. Sophia Antipolis: Academic Conferences and Publishing International Limited. Pàg. 258-265.
- MESEGUER-ARTOLA, A. (2014). «Learning by comparing with Wikipedia: the value to students' learning» [article en línia]. *RUSC. Universities and Knowledge Society Journal*. Vol. 11, núm. 2, pàg. 55-65. <http://dx.doi.org/10.7238/rusc.v11i2.2042>
- MESEGUER-ARTOLA, A.; AIBAR, E.; LLADÓS, J.; MINGUILLÓN, J.; LERGA, M. (2015). «Factors that influence the teaching use of Wikipedia in Higher Education» [article en premsa]. *Journal of the Association for Information Science and Technology*.
- WANNEMACHER, K.; SCHULENBURG, F. (2010). «Wikipedia in Academic Studies: Corrupting or Improving the Quality of Teaching and Learning?». A: M. Ebner; M. Schiefner (eds.). *Looking Toward the Future of Technology-Enhanced Education: Ubiquitous Learning and the Digital Native*. Pàg. 295–310. Hershey, PA: IGI Global.

Antoni Meseguer-Artola

ameseguer@uoc.edu

Professor dels Estudis d'Economia i Empresa (UOC)

Doctor en Ciències Econòmiques i Empresariales i màster en Anàlisi Econòmica per la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB). És també llicenciat en Matemàtiques per la Universitat de Barcelona (UB). Ha estat professor assistent a la UAB, i actualment és també professor associat a la UB. A la UOC ha estat director de la llicenciatura en Ciències del Treball (2001-2006) i director dels Estudis d'Economia i Empresa (2006-2010). Com a membre del grup de recerca ONE de l'IN3, és autor de diversos articles i conferències sobre competència en preus, comerç electrònic i *e-learning*. És també autor de manuals docents de matemàtiques i estadística.

Els textos publicats en aquesta revista estan subjectes –llevat que s'indiqui el contrari– a una llicència de Reconeixement 3.0 Espanya de Creative Commons. Podeu copiar-los, distribuir-los, comunicar-los públicament i fer-ne obres derivades sempre que reconegueu els crèdits de les obres (autoria, nom de la revista, institució editora) de la manera especificada pels autors o per la revista. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/es/deed.ca>.

